

POHRANJIVANJE PRIČA; PODACI IZNAD PREDMETA

VIRGIL ȘTEFAN NIȚULESCU ▫ Glavni urednik časopisa *Revista mezeelor*, Bukurešt, Rumunjska

Dokumentacija muzejskih predmeta nije bila jača strana modernih rumunjskih kustosa. Tek u trećem i četvrtom desetljeću ovog stoljeća predmete se počelo pomnije proučavati, u odnosu na njihovo porijeklo. Uzlazna linija u rumunjskoj muzeologiji nastavila se i dovela ovaj aspekt kustoske discipline na visoku razinu u usporedbi sa standardima središnje i istočne Europe. Važan korak naprijed načinjen je u sedamdesetim godinama ovog stoljeća, kada je uspostavljen centraliziran sustav dokumentiranja, kao i jedinstvena vrsta analitičke inventarne kartice.¹ Nakon ispunjavanja kartice rukom, operater bi bilježio njen sadržaj u računalno smješteno u centralnoj instituciji (morate imati na umu da je, do toga vremena, većina rumunjskih muzeja - i oni vrlo važni - bila vlasništvo države, kao i njihovi izložci). Usprkos tome, bilo je teško nametnuti jedinstvenu vrstu kartice, jer je većina kustosa - pogotovo onih starije generacije - bila iznimno nesklna njenom novom modelu. Suočene sa sporošću ispunjavanja kartica, centralne vlasti odlučile su uvesti novi model silom: ministarskom odlukom plaće kustosa uvjetovane su ispunjavanjem 200 kartica mjesečno.

Revolucija u Rumunjskoj 1989. godine imala je važne posljedice za sva polja djelatnosti. Novoosnovano Ministarstvo kulture ukinulo je sve restrikcije plaća, uključujući i onu o ispunjavanju 200 kartica mjesečno. Od 1990. godine ukupni opseg zabilježenih informacija na nacionalnoj razini bilježi vrlo polagani rast, dok se, s druge strane, povećavala i kvaliteta računala koja koristi Institut za kulturnu memoriju (gore spomenuta centralna institucija, poznati cImeC), kao i samo muzeji. cImeC još uvijek ima nešto kartica za obradu (ne previše), ali podaci na tim karticama ne odnose se na najvažnije predmete; podaci o najvažnijim muzejskim predmetima već su pohranjeni u memoriju računala.² Zanimljivo je primijetiti da su mnogi kustosi jedinstveni tip kartice smatrali simbolom komunističkog sistema, zato što je doveo do centralizirane baze podataka, i jer je uveden i održan na temelju odluke vlasti.

Nakon nekoliko godina zbrke, danas možemo uočiti četiri trenda u sustavima dokumentacije:

▫ odbacivanje jedinstvene kartice i povratak starom sustavu, s karticama koje nisu pripremljene za laganu

komputorsku obradu;

▫ zadržavanje sustava analitičke kartice, iako nikakva ministarska odluka koja bi to nametala nije na snazi;

▫ traženje novog tipa kartice, manje ili više inspirirano analitičkim tipom;

▫ inventura napravljena isključivo magnetskom podrškom, na obrascu (templetu) koji stvaraju sami muzeji.

Do kraja studenoga 2000. godine, predsjednik Rumunjske objaviti će novi Zakon o zaštiti pokretne nacionalne kulturne baštine (nakon što se o njemu raspravljalo i izglasalo ga gotovo dvije godine u oba doma Parlamenta). Novi će zakon uvesti "standardizirani tip" inventarne kartice, ali samo za objekte klasificirane po sudskoj kategoriji "nacionalne kulturne baštine". Standardizirana kartica nije pravno definirana, i zadaća je Ministarstva kulture nakon objave zakona uspostaviti je.

Ipak, moja namjera nije analizirati ove različite tipove inventarnih sustava, nego određeni tip informacije sadržan na karticama: onaj koji se odnosi na priču koja leži iza predmeta, prije negoli on postane dio muzejske zbirke. Na svim tipovima kartice (papirnatij ili magnetskoj), postoji samo jedan naslov za porijeklo. Na analitičkoj kartici, na primjer, postoji prostor samo za 64 znaka (uključujući razmake), ali, naravno, ukoliko postoji potreba za dodatnim prostorom, može se dodati nova kartica. Ipak, to su vrlo rijetki slučajevi. Ne postoji prostor predviđen za opisivanje načina na koji je predmet došao u muzej, ni za povijest predmeta. Posljedica toga je opasna: gubitak velikog dijela informacije. Kartice obično ispunjavaju kustosi koji su posredovali pri nabavi predmeta, koji su predmet otkrili, ili koji su specijalizirani za područje s kojim je predmet povezan. Obično je povijest predmeta, put koji je predmet prošao od stvaranja do ulaska u muzej, jednostavno nepoznata. Bio on arheološki ili umjetnički, otkupljen od privatnog kolekcionara, muzejski predmet, u većini slučajeva, ima iznimno kratku zabilježenu povijest: ta je povijest posve nepoznata za arheološke predmete, a jedva poznata za druge tipove predmeta, koji potječu iz privatnih zbirki.

Dobar primjer su krasni primjerci namještaja i iznimno velika zbirka dekorativnih umjetničkih predmeta, koji su

¹ Čitav sustav je objašnjen u Ecaterina Geber, *The Information System for National Cultural Heritage (SI-PCN) and Standards*, Romania, u CIDOC Newsletter, vol. 4, srpanj 1993., str. 29 - 35.

² Ako je do prosinca 1992. godine na računalo prebačeno oko 471.000 kartica s podacima, dok je slijedećih 360.000 čekalo na prebacivanje (cf. Ibidem, p. 29), do kraja rujna 1998. godine količina kartica prebačenih na računalo narasla je na više od 760.000 (informaciju dostavila gđa Irina Oberländer - Târnoveanu, zamjenica direktora cImeC-a).

pripadali bivšoj rumunjskoj buržoaziji. Potlačeni i osiromašeni - ukoliko nisu bili zatočeni ili ubijeni od strane policije ili tajne političke policije, pripadnici buržoazije prodavali su svoja dobra za dnevnu porciju hrane tijekom čitavog razdoblja komunizma, ali pogotovo između 1945. i 1964. godine. Neke od tih predmeta kupili su muzeji, nakon što su bili prodani i preprodavani. U tim slučajevima, kustosi nisu znali gotovo ništa o povijesti predmeta. Ako su predmeti pripadali poznatoj osobi i bili pohranjeni u memorijalnom domu, još uvijek postoji šansa da se sazna nešto o okolnostima pod kojima su ti predmeti postali vlasništvo te osobe. U tom slučaju, povijest predmeta može se nekako sačuvati usmenim putem, dok se ne zabilježi u mogućoj monografiji posvećenoj tom memorijalnom domu.

U mnogim muzejima - uključujući i Nacionalni muzej umjetnosti Rumunjske - posao koji obavljaju kustosi u svezi dokumentacije nabave - cijele zbirke, na primjer - na neki način smatra se "privatnim" istraživanjem; kustosi zadržavaju za sebe dobivene podatke, uključujući i povijest svakog predmeta, mnogo godina nakon nabave samog predmeta, i koriste ih jedino u slučaju objavljivanja kataloga ili nečeg sličnog. Neki kustosi čak i ponesu podatke sa sobom kada odlaze u mirovinu ili kada napuštaju muzej!

Etnološki podaci, koje je lakše zabilježiti, bolje su dokumentirani. Predmete nasljeđuje ista obitelj - prije nego što se oni prodaju ili poklone muzeju - i njihova cirkulacija po selu je, najčešće, iznimno reducirana. U tim slučajevima, jednostavna činjenica da su predmeti bili u vlasništvu iste obitelji dvije ili tri generacije je vrlo zanimljiv podatak. Naravno, što se tiče boravišta, situacija je drukčija. Zgrade imaju svoju vlastitu povijest, jer su mnogi događaji povezani s domaćinstvima: vjenčanja, rođenja i smrti, dograđeni dijelovi, popravci i sl. Na novokreiranoj kartici (1997. godine) za spomenike smještene u otvorenim muzejima Rumunjske, postoji više polja koje kustosi moraju ispuniti; informacije sadržane na karticama mogu se koristiti za otkrivanje čitave povijesti zgrade ili opreme. Samo tri godine nakon što je ovaj novi tip kartice prihvatila Udruga za rumunjske muzeje na otvorenom, 260 kartica (uključujući podatke za gotovo 800 zgrada) poslano je u cIMeC, gdje su se podaci skupljali i centralizirali. U stvari, više od polovice ukupnih podataka o zgradama već je prikupljeno od muzeja na otvorenom.

S druge strane, prije 1990. godine, filozofija muzeja u komunističkom razdoblju nije bila usmjerena na sami predmet, nego na ideološku poruku izložaka. Oni koji su, kao politički vođe, trebali odobriti svaku izložbu, predmet po predmet, sliku po sliku, tekst po tekst prije otvorenja, nisu smatrali osobne podatke važnima. Barem tijekom posljednjih deset godina komunističkog režima, muzeji - pogotovo povijesni muzeji koji su bili najviše ispolitizirani - počeli su nalikovati jedni drugima. Velik je napor uložen u depersonalizaciju muzeja u cijeloj zemlji. Osim male "nacionalne galerije heroja" - koji su svi davno umrli - i

diktatora, nijedna osoba nije smjela biti javno poznata i cijenjena. Muzejski predmeti činili su se anonimni, kao i njihovi bivši vlasnici i stvaraoci. Nije ni čudno što imamo tako dosadne muzeje!

Vraćajući se na sadašnju situaciju, mogli bismo primijetiti da podaci o povijesti predmeta do njegova dolaska u muzej ne ovise o tipu inventarne kartice koji se koristi. Naravno, puno je lakše kada ustanova poput Rumunjskog seljačkog muzeja, koja je postala poznata nakon što je 1996. godine proglašena za Europski muzej godine, koristi jedan tip kartice - koja se kreira direktno na računalu - da bi se uključili svi podaci koji se tiču predmeta: glavni podaci za identifikaciju predmeta, kustoski (tj. znanstveni) podaci, podaci o pohranjivanju i restauriranju, istraživanju te materijali korišteni za te operacije.³

Želimo li nabrojiti predmete koji su dokumentirani u memoriji računala, prvo se moramo vratiti na gotovo 800.000 kartica koje je obradio cIMeC. Podaci na tim karticama vraćani su na disketama muzejima u kojim su predmeti pohranjeni. Ali, ako želimo povećati krug, moramo reći da, na žalost, važan dio rumunjskih muzeja još uvijek ne koristi računala za pohranjivanje inventara i svih informacija koje imaju. U većini slučajeva, oni rijetki muzeji koji su željeli računalno dodati neke informacije, osim onih koje je obradio cIMeC, bavili su se samo ključnim podacima o zbirkama koje posjeduju (inventarni brojevi, imena predmeta, iznimno kratki opisi, pravni status itd.) Rijetko se skanirana slika dodavala tim datotekama. Moramo spomenuti da su, barem u važnim i bogatim muzejima, najvrjedniji predmeti popisno zabilježeni u memoriji računala. Osim toga, u istim

Rumunjski poljoprivredni muzej je dokumentaciju o najvažnijim predmetima približio javnosti. Deseci dosjea stavljeni su na stolove pored predmeta.

Najpopularnija i vjerojatno i najzanimljivija je priča o traktoru koji je jedan seljak kupio 1939. godine (sl.1). Godine 1949. vlasnik je zatvoren, jer je odbio postati članom "poljoprivredne zadruge" koju su osnovali komunisti. Država je prisvojila čitavo njegovo imanje, uključujući i traktor. Nakon što je pušten iz zatvora, naporno je radio i uspio skupiti dovoljno novca da ponovno kupi svoj stari traktor. Nakon što ga je kupio, 1962. godine (sl.2), zakopao ga je u ogromnu rupu koju je iskopao u svom dvorištu. Traktor je otkopao odmah nakon antikomunističke revolucije, i počeo ga ponovno koristiti (sl.3). Kako je tada imao već 75 godina, odlučio je prihvatiti ponudu muzeja, pa mu je prodao traktor.

³ Vidi općeniti opis sustava, s posebnim osvrtom na konzervaciju u Mihaela Gherbovep, *Gestionarea computerizatã a datelor din conservare ̇i restaurare*, u *Revista muzeelor*, 4, 1996., str. 25 - 35.

muzejima, informacije o desecima ili stotinama predmeta još uvijek se mogu naći isključivo na papirnatim karticama.

Neovisno o tome na kakvoj materijalnoj podršci je dostupna, informacija je važna, ne samo za pohranjivanje nego i za širenje. Kao što je rekao John Perkins, muzej je, prije svega, informacijski centar.⁴ Te informacije moraju se ponuditi javnosti. To ne znači samo istraživačima, koji su, naravno, zainteresirani za prikupljanje podataka o svim vrstama predmeta u cilju završavanja studije (povjesničarima društva, na primjer, "put" koji predmet prođe dok ne postane muzejski izložak je neophodan), nego i općoj javnosti. Problem davanja javnosti onog na što ona ima pravo nije samo moralni problem, nego je isto tako i problem dobrog rukovođenja.

Što je ono što zadržava uspomenu na muzej u našim mislima, nekoliko mjeseci, pa čak i nekoliko godina nakon što smo ga posjetili? Zgrada, sa svojim eksterijerom, neodređena slika nekog izvanrednog izložka, sjećanje na neke osjećaje (umor, glad ili žed), možda izgled dvorane - ne baš najbolje smještene - i, iznad svega, informacija. Ne samo informacija o dimenzijama izložaka, kronološki podaci, imena kraljeva i umjetnika, ponekad ne čak ni imena onih kojima su muzeji posvećeni. Bitna je informacija koje se otkriva ispod korica priče, bez obzira na to bila to priča o nesretnom princu ili nesretnom glazbeniku, ili možda priča o običnom seljaku i njegovim skromnim predmetima. Neću pokušati objasniti zašto je vjerojatnije da ćemo upamtiti niz informacija ako postoje određene veze među njima, jer su to već objasnili antropolozi koji su proučavali tradicionalna društva. Ovdje ću ukazati na neka rješenja koja koriste dva rumunjska muzeja. Direktori tih muzeja dokazali su da je Kenneth Hudson bio u pravu kada je rekao: "Kreativne ideje uoči prodaje jedino su sredstvo pomoću kojeg muzej može riješiti svoje probleme i ispuniti svoj potencijal".⁵

Jedan od tih muzeja je, ponovno, Rumunjski seljački muzej. U svakoj sobi dostupna je jedna, ili ponekad dvije ili tri knjižice, koje se sastoje od dva ili tri lista, na kojima se opisuje povijest određenih predmeta. Knjižice su napravljene od komada kartona koji je namjerno nepravilnog oblika. Priča - napisana rukom - koristi vrlo

uobičajene, i nikada sofisticirane riječi, ponekad s lirskim kvalitetama. Muzej izlaže tisuće objekata iznimno visoke kulturne vrijednosti i izrazite ljepote. Ipak, primijetio sam, iz diskusija s nekoliko posjetitelja kojima sam pokazao muzej, da se barem dva od njih najbolje pamte, čak i nakon što prođe određeno vrijeme od posjeta muzeju. Jedan od njih je škriļjevac otkriven na grobu rimskog porijekla, koji su uzeli neki seljaci, otprilike prije 200 godina, i koji se koristio kao stol za svetu pričest u seoskoj crkvi. Drugi izložak je mali prozor. Kada je čitava kuća prodana muzeju, stara seljakinja koja je bila njena vlasnica u zadnji je čas zamolila da joj se dopusti da zadrži prozor, izjavljujući da je kroz njega gledala u svijet punih sedamdeset godina. Naposljetku ga je dala muzeju, koji je izložio prozor sam za sebe. Te se dvije priče bolje pamte nego tisuće posuda, nošnji i drugih vrsta predmeta, iako su oni, ponavljam, vrlo lijepi, ali uz njih se ne vezuje nikakva priča.

Drugi je slučaj Rumunjski poljoprivredni muzej. Taj muzej ima samo jedno računalo i ne može si dopustiti da ga stavi na raspolaganje javnosti. Ipak, dokumentacija o najvažnijim predmetima došla je do javnosti. Deseci dosjea stavljeni su na stolove pored predmeta. Svaki dosje sačinjava najmanje 30 - 40 listova koji sadržavaju čitavu dokumentaciju koju muzej ima o predmetu: podaci o načinu na koji je muzej saznao za predmet, čitava povijest obitelji koja je posjedovala predmet - koju su napravili sami seljaci - osnovni tehnički podaci o predmetu, čitava povijest predmeta prije nego što ga je otkupio muzej, skice i fotografije i tako dalje. Naravno, iza tih podataka stoji mnogo rada. Bivši vlasnik predmeta treba ispuniti posebni upitnik. Upitnici su prilagođeni ovisno o kategoriji vrste predmeta. Originalni dosje čuva se u uredu, javnosti su predočene samo kopije, koje se zamjenjuju kada se izližu. Muzej planira kupnju drugog računala, koje bi bilo dostupno javnosti. Javnost će imati pristup čitavom inventaru.

Usprkos tome što je broj predmeta čija priča je dostupna za čitanje u ovom trenutku prilično velik, najpopularnija i vjerojatno i najzanimljivija je priča o traktoru koji je jedan seljak kupio 1939. godine. Godine 1949. vlasnik je zatvoren, jer je odbio postati članom "poljoprivredne zadruge" koju su osnovali komunisti. Država je prisvojila čitavo njegovo imanje, uključujući i traktor. Nakon što

⁴ John Perkins, *Un nouveau départ: l'ordinateur entre au musée*, in *Museum international*, n. 181, vol. XLVI, n. 1, 1994., str. 7 - 11, str. 7.

⁵ Kenneth Hudson, *Introduction*, u *European Museums of the Year Award 1992*, str. 4 - 6, str. 4.

je pušten iz zatvora, naporno je radio i uspio skupiti dovoljno novca da ponovno kupi svoj stari traktor. Nakon što ga je kupio, 1962. godine, zakopao ga je u ogromnu rupu koju je iskopao u svom dvorištu. Traktor je otkopao odmah nakon antikomunističke revolucije, i počeo ga ponovno koristiti. Kako je tada imao već 75 godina, odlučio je prihvatiti ponudu muzeja, pa mu je prodao traktor.

Ono što je važno za sve ove slučajeve - koje sam odabrao jer su me se najviše dojmili, iako postoje mnogi drugi slični njima u mnogim rumunjskim muzejima - jest ljudska dimenzija izložaka. Muzeji se vraćaju pojedincima, nakon mnogih godina u kojima su bili udaljene institucije. Možda je paradoksalno, ali, u stvari, nabrajajući priče o predmetima, one se mijenjaju - kako su primijetile Jane Sledge i Nancy Bryan - "od pogleda na svemir, usmjerenog na predmet ka kontekstualnom pogledu".⁶

To je pokušaj humanizacije muzeja, koji ih dovodi bliže javnosti i koji povezuje izložke s ljudima. Možda je važno to što ovaj pokušaj nije napravljen uz pomoć računala, nego papira, ponekad čak i napisanog rukom, koji se čini prijateljskijim od računala, usprkos činjenici da nije toliko spektakularan. Po mome mišljenju, to dokazuje da sve što preostaje od čitavog muzeja - uključujući i objekte koji se u njemu čuvaju - jesu njihove priče.

Prijevod s engleskog jezika Marijana Javornik Čubrić

STORING STORIES; DATA BEYOND OBJECTS

Romanian museums were, not so many years ago, as depersonalised as the communist regime tried to make a whole country. Besides the small "national gallery of heroes" and besides the dictator, no other person was permitted to be publicly known. The museum objects appeared to be as anonymous as their former owners or creators.

No wonder that we had so boring museums!

In the last 10 years, some curators brought the information from their files to the exhibition, each chain of data about an object taking the form of a story. The whole museum is, thus, turning back to individuals.

The paper describes a few experiences of bringing personal stories in the museum, together with the objects.

⁶ Jane Sledge, Dr. Nancy Bryan, *Let a Thousand Flowers Bloom: The Great Leap Forward in Museum Information*, in *Cahiers d'étude*, no. 3/1996., str. 13 - 17, str. 15.